

Pohřební rítus

- Dva typy pohřbů – žárový a kostrový.
- Žárový
 - Typický pro Slováky do jejich christianizace, zcela dominuje před rokem 500, na ústupu pod vlivem křesťanství. Po upevnění křesťanství (u západních Slovanů v 11. století) mizí.
 - Podstatou nejspíš okamžitý přechod do jiné formy bytí.
 - Oheň sám byl pro Slováky posvátný, nejspíš tedy i očistná funkce.
- Kostrový
 - Počátky od 8. století, hojněji od 10. století.
 - Často s pohanskými atributy (milodary, pohřební výbava)
 - Účelem bylo zachovat tělo vcelku k poslednímu soudu

Pohřební rítus

- Mrtvý (*навь*) prošel několika fázemi pohřebního rituálu
 - Omývání.
 - Vynesení z příbytku (zvláštním otvorem ve zdi, podlaze či střeše).
 - Cesta k pohřebišti (za zpěvu a pláče).
 - Uložení na hranici spolu s předměty denní potřeby, případně zvířaty, ve výjimečných případech spolu s manželkou/otrokyní a otrokem (platilo pouze u mužů); spálení doprovázeno zpěvem a tancem (často s maskami).
 - Uložení popela a zbytků vybavení do popelnice, připojení milodarů (jídlo).
 - Navršení mohyly nad popelnicí, případně opačně uložení popelnice na mohylu. V případě kostrového pohřbu navršení mohyly nad hrobem, později ostatky na úrovni terénu převršeny mohylou.

Pohřební ritus

- Po pohřbu došlo ke tryzně (*trizna*), inscenaci bitvy s démony a zlými duchy.
- Posléze vykonána pohřební hostina (*pirь*, případně *strava*) na počest mrtvého.
- Při návratu z pohřbu zahazování větviček, kamínků či prachu za sebe.
- Významnější výjimky v místech kontaktu s jinými etniky a kulturami
 - Povolží a Varjagové – žárový pohřeb obchodníka na lodi.
 - Dalmácie a Řecko – pohřby v sarkofázích.

Duchovní rozměr smrti – život po smrti

- Člověk má nesmrtelnou duši – stínová postava s lidskými atributy, často však ve zvířecí podobě (ptačí, případně létavý hmyz).
- Duše může být dobrá i zlá (holubice x havran).
- Duše může opustit dočasně opustit tělo.
- Definitivní opuštění (smrt) znamená spojení s přírodou či vesmírem. Nejedná se ovšem o splynutí (nirvánu). Duch zemřelého stále konkrétní entitou, členem komunity (svatý děd).
- Pro posmrtné místo pobytu taktéž používán pojem навъ.
- Zároveň s tím (či později) představa ráje (*rajь*) jako konkrétního místa blaženosti.
- Pod vlivem křesťanství od 9. stol. přijetí představy převozníka přes řeku na onen svět, vkládání mince do úst či dlaní (tzv. obol mrtvých).

Duchovní rozměr smrti – život po smrti

- Návrat zemřelého (fyzický nebo návrat ducha/duše) byl škodlivý.
 - Fyzický návrat skrze bezduchého tvora – upíra. Krví živých udržoval své tělo nezetlelé (platí pouze pro kostrové pohřby). Předcházeno proražením srdce, hlavy či slabin březový, lipovým či železným kulem, případně oddělením hlavy, zatížením těla v hrobě apod.
 - Návrat duše skrze drobného tvora – můru. Duše násilně usmrcených lidí, vrahů, sebevrahů, ale také čarodějů a čarodějnic, obvykle připoutané k místu smrti. Obtěžovaly lidi ve spánku, způsobovaly strašné sny, případně je i fyzicky ohrožovaly.
 - Duše mohla nabýt i podoby duchů – démonů.

Duchovní rozměr smrti – bytosti spjaté se smrtí

- Bytosti božského/nadpřirozeného/nelidského původu
 - Baba Jaga – u východních a západních Slovanů symbol zimy, opak Baby Zlaté, bere život, případně se přímo živí mrtvými, které jí smrt dodává. Unáší děti, vykrmuje je a pojídá (ekviv. české Jezinky).
 - Bludičky – noční světélka v lese či bažině, vysvětlována dušemi násilně usmrcených.
- Bytosti lidského původu
 - Beregině – vodní démon nejspíš vzniklý z duší nezemřelých dívek.
 - Běs – obecně zlý duch, jeho původ vysvětlován mimo jiné návratem mrtvých (*навъі*)
 - Domovoj – duch předků u východních Slovanů, ochránce příbytku, zván na návštěvu a hostinu k živým.

Smrt jako fenomén

- Smrt jako přirozená součást života.
- Mrtvý přechází do jiné úrovně bytí, nicméně je stále člověkem, pokud žil dobře.
- Neexistence pekla či osudu ve smyslu křesťanského soudu, zlí či špatně pohřbení lidé nicméně zůstávají přítomni ve formě zlých jevů. Dobří budou po smrti blaženi.
- Smrt jako dominující forma živých obětí – zvířecích i lidských.
- Svátky k úctě zemřelých – rusalije, zadušnice. Obvykle třikrát, čtyřikrát do roka. Podobný průběh jako pohřební hostiny.
- Mrtvý jako strážce místa – tzv. základová oběť. Přetrvala hluboko do středověku, často v měkčích formách přidávání ostatků nenásilně usmrcených do základů staveb.